

Kärbsed sibullillede kallal

REPRO

Sügisel sibullilli (ämblikliiliad, galtoonid, ratsuritähed) üles võttes märkasin, et suured valkjad tõugud olid sibulakannast sisse läinud ja sisu hävitanud. Panin mõned tõugud purki, kus nad nukkusid. Hoidsin ületalve. Kevadel, umbes mai keskel väljusid nukkudest suured kärbsetaolised karvased putukad, kelle häälituseks oli pidev inin. Kes nad võiksid olla?

Tänavu maikuu teisel poolel oli selliseid karvaseid putukaid väljas näha. Lendlesid õite peal nagu kõik teised kärbsed ja kimalased. Neid oli ka kasvumajas. Märkasin putukaid ka augustis ja septembri esimesel poolel, hiljem kui eelmistel suvedel.

Vastab

TIU ANNUK

Farm Plant Eesti nõustaja

Pole kahtlustki, et tegu on tuntud kahjuri nartsissikärbsega (*Merodon equestris*). Ta kuulub kahetiivaliste (*Diptera*) seltsi, sirelaste (*Syrphidae*) sugukonda. Erinevalt enamikust selle sugukonna liikidest, kes toituvad lehetäidest, kaevandavad nartsissikärbsed vastsed paljude taimede sibulates. Eelkõige kahjustavad nad sibullilli nagu nartsiss, amarüllis, kollane nartsiss, valkjast hiidhüatsint, harilik lumikeluke, iiris, liiliad, märtsikelluke, sini-liilia, tulbid ja valloota ambõis jne. Kärbsede valmikud toituvad liiliate ja nartsisside õietolmust ning sagedi kohtab neid päikesepaistel kividel või lagedatel maa-aladel.

Nartsissikärbsede valmikud on 9–12 mm pikkused väga erineva värvusega kärbsed. Lisaks on neil arenenud suguline dimorfism ehk kahekujulisus. See tähendab, et isased ja emased putukad erinevad välisuselt üksteisest. Üldilmelt meenutavad nartsissikärbsed kimalasi, kuigi mõned putukad on rohkem punakaspruuni ja oranži värvusega.

Erinevalt kimalastest lendavad nartsissikärbsed väga kiiresti, vahel lisandub hõljuv lend. Nad eelistavad lennata sibullillede läheduses, kimalased on aga tavaliselt teistel õitsvatel lilledel.

Nartsissikärbsed vaglad tunnevad end hubaselt nartsissisibulat uuristades.

Nartsissikärbsede munad on väikesed ja valged, umbes 1,5 mm pikkused. Need munetakse tavaliselt peremeestaimede lehtede lähedale mulla pinnale. Äsja munadest väljunud vaglad on ca 1 mm pikkused, kolmanda kasvujärgu omad aga juba 19 mm pikkused määrdunudkollase värvusega lihavad, veidi kaardus kehakujuga vaglad. Vaglad nahk on kõva ja kortsuline. Omapärane on nende nukkumine. Nimelt ei välju nukk vastse kestast, vaid jääb sinna sisse. Vastse kest aga muutub paksuks ja tugevaks. Sellist moodustist nimetatakse pupariumiks ehk ebakookoniks, mille sees areneb suhteliselt õrn nukk.

Kahjustatud sibula südamik on seest õõnes ja kasvupung hävitanud. Paljud sibulad lähevad mädanema, mõned ka kuivavad. Teatud osa võib küll ellu jääda, kuid järgmisel aastal ajavad nad ainult paar lehelaba välja ning ei õitse. Kahjustunud sibulaga taimede lehed muutuvad kahvatuks ja väikeseks ning kuivavad enneaegu.

Elutsükel

Nartsissikärbsed leidub kogu maailmas, kus kasvatatakse nartsisse jt sibullilli. Kärbsed väljuvad mullast tavaliselt mais. Pärast paaritumist munevad emased 1–3 muna sibula lehetuppe, sibulasoomuste vahele või sibulakaela ümber. Üks emane muneb kokku 40–100 muna. Kümne päeva kuni kahe nädala pärast väljuvad munadest vaglad, kes tungivad sibula soomuste välismiste kihtide vahele ja uuristavad seal mõnda aega, kuni jõuavad

Nartsissikärbsede värvus võib isenditel üsnagi erinev olla.

otse sibula südamikku. Vaglad arenevad kaks kuud ja saavad peaaegu täiskasvanuks, ehkki nad ei nuku enne kui järgmise aasta kevadel. Tavaliselt areneb üks vagel ühes sibulas, kuigi aeg-ajalt võib neid leida sealt ka rohkem. Nukustaadiumis veedavad nad 5–7 nädalat, enne kui väljub uus põlvkond valmikuid. Valmikute eluiga on 5–24 päeva. Tavaliselt on aastas üks põlvkond, kuigi mõned isendid vajavad arenguks kaht aastat.

Tõrje

Nartsissikärbsed tõrjuda ei ole väga kerge ning putukal on ka vähe looduslikke vaenlasi. Eemaldage taimelt lehed niipea, kui need on kuivanud, tavaliselt hiliskevadel. Riisuge või kobestage seejärel mulda, et emased putukad sibulate asukohti ei leiaks. Võib kasutada ka turbaga multšimist, kuna sellega kaetakse pealsete kuivamisel mulla sisse jäänud käigud, kuhu kahjur muneb.

Võtke sibulad üles nii kiiresti kui võimalik ja sorteerige, kahjuritega nakatunud sibulad hävitage. Püüdke liblikavõrguga valmikuid ja hävitage needki, see peaks nartsissikärbsede arvukust järgmisel aastal samuti vähendama. Iga hävitatud emane tähendab, et kahjurite arvukus väheneb kuni saja vagla võrra.

On leitud, et kahjustatud sibulades saab vaklu efektiivselt hävitada kuumaveevannis. Sibulaid tuleb hoida 43–44° vees u 40 minutit. Jälgida, et sibulad üle ei kuume-neks, kuna liiga kõrge temperatuur võib isegi lühikese aja jooksul sibulaid kahjustada.